

Тетяна Григор'єва

Невідомі посольства гетьмана Петра Дорошенка до Османської імперії

За історіографічною конвенцією укладення в 1667 р. Андрусівського перемир'я між Річчю Посполитою та Московським царством мало принаймні два далекосяжні наслідки. Перший — закладення підґрунтя для майбутнього конфлікту з Османською імперією; другий — заохочення правобережного гетьмана Петра Дорошенка шукати протекції в Османській імперії. Як відомо терміново споряджене велике посольство Гієроніма Радзейовського (18.06–19.08.1667), серед іншого мало на меті і відвернути конфлікт Речі Посполитої з Портою, і відмовити султана від оголошення протекції над Дорошенком. В свою чергу, Дорошенко, з одного боку нав'язуючи контакти з потенційними новими протекторами, а з іншого — намагаючись виторгувати чим вигідніші умови за збереження лояльності польському королю, збільшував свою вагу в регіональній дипломатії.

При тому, джерел, які проливають світло на діяльність послів Дорошенка у Стамбулі до цього часу відомо вкрай мало. Відомості ж, які вони подають, як правило зводяться до факту констатації прибуття посольства, в кращому випадку із зазначенням імен та ймовірної мети. Відтак дослідницькі пошуки не сягнули далі як спробувати реконструювати порядок посольств від Дорошенка до султана в переговорах про умови прийняття османської протекції — тією мірою, якою про це інформують документи опубліковані в збірках Актів ЮЗР та опосередкованих польських джерелах. Однак неопубліковані архівні документи малоросійських справ Посольського приказу РГАДА дозволяють поглянути на діяльність Дорошенкових послів, які раніше не потрапляли в поле зору істориків, в тому числі ті, які перебували в Османській імперії після початку польсько-османської війни 1672–1676 років.

Зокрема цінні свідчення надають копії перекладів листів кальницького полковника Гаврила Коваленка та майбутнього наказного гетьмана від імені молдавського господаря Георгія Дуки — Івана (Яна) Драгинича — до Петра Дорошенка, з яких слідує, що саме вони представляли

гетьмана в Стамбулі під час Чигиринських походів. Ці листи дозволяють зробити обґрунтовані припущення про посередників, через яких гетьман шукав шляхи до високих достойників у Стамбулі; рівень достойників, з якими контактували представники Дорошенка; організаційні складнощі налагодження комунікації, а також мови, якими велася оригінальна кореспонденція між Портою і гетьманом. Окрім того, у вказаній кореспонденції згадуються прізвища й інших посланників Дорошенка — майбутнього наказного гетьмана Правобережної України Остафія Астаматія та деякого Дубенського, що прямував до Єрусалима, шукаючи контактів з єрусалимським патріархом Досифеєм.

Датування вищезазначених листів та наявні в них змістові маркери показують, що Коваленко і Драгинич продовжували свою діяльність щонайменше до кінця травня 1676 р. — тобто уже після складання Дорошенком гетьманських клейнодів восени 1675 р. та його визнання протекції московського царя. Вказана кореспонденція демонструє, що ще станом на травень 1676 р. османські достойники не мали остаточної певності у тому, що Дорошенко змінив підданство і шукали шляхів для того, аби перевірити цю інформацію, у тому числі захоплюючи та допитуючи козацьких бранців. Названі ж Дорошенкові представники, Коваленко і Драгинич, трансливали османським достойникам інформацію, яка начебто надходила їм від самого гетьмана, згідно з якою присяга Дорошенка на вірність царю була суто вимушеним заходом, до якого він вдався не маючи допомоги від султана і лише до часу прибуття в Україну османської армії.